Samverkan som möjlighetsvillkor
Om studieförbundens och folkhögskolornas roll i kompetensförsörjning, vuxnas lärande och bildning

Filippa Millenberg

Bildningsförbundet Östergötland

f.millenberg
VÄXA I MÖTEN

En central utgångspunkt

- Studieförbund och folkhögskolor:
  - sitter i en historisk spänning
  - har blivit ifrågasatta politiskt
  - har sett statsbidrag minska
  - har sett styrningen öka
  - har sett hur ”fri och frivillig” har blivit svårare att försvara
- Det som tidigare varit ”självklart” är inte längre det. Tillitsbaserad styrning – kontraktet är under förhandling.
- Det är rimligt att vara på sin vakt.
- Folkbildningen har styrkor som efterfrågas av andra samhällsaktörer.

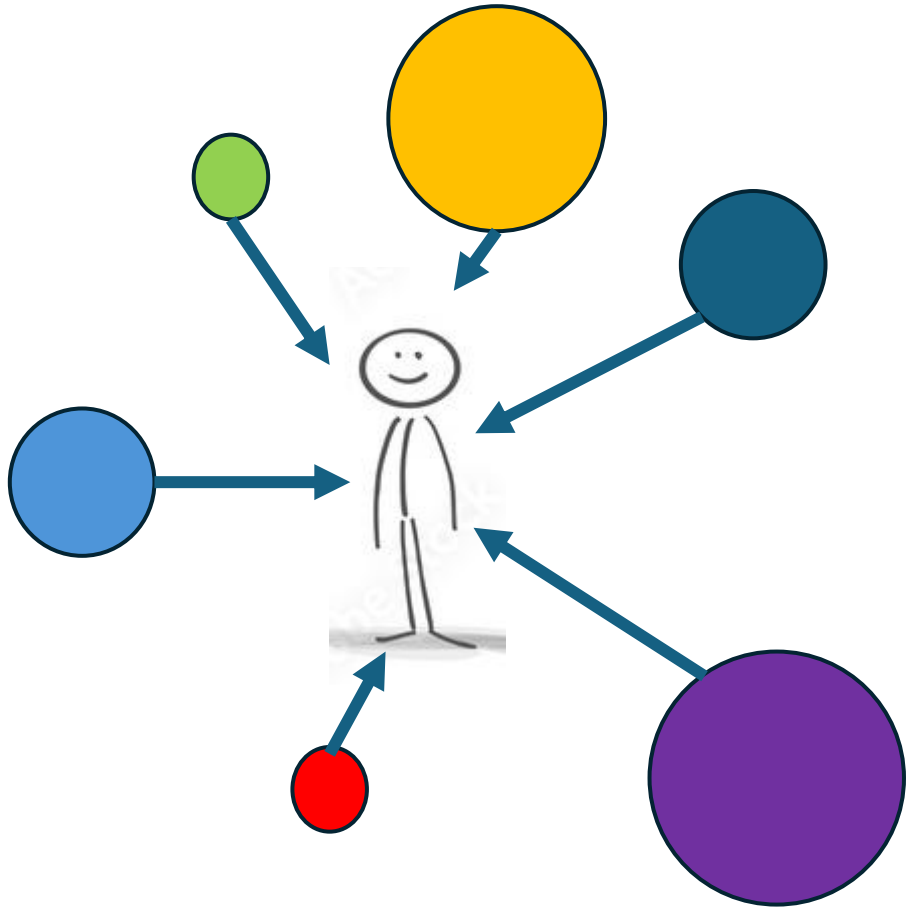
Frågeställningar

- Vilka behov och utmaningar uttrycker nationella, regionala och kommunala aktörer när det gäller vuxnas lärande, kompetensutveckling och kompetensförsörjning?
- Hur kan folkhögskolornas och studieförbundens professionella styrkor, pedagogiska kompetenser och idéburna värden relateras till dessa behov och utmaningar?
- Vilka möjligheter till samverkan framträder för att främja individers etablering, ökad anställningsbarhet och därmed stödja den regionala och kommunala kompetensförsörjningen?

Olika roller

- Länsstyrelsen
- Regionen
- Kommuner
  - Kultur och fritid
  - Utbildning
  - Arbetsmarknad och integration
- Arbetsförmedlingen
- Samordningsförbunden

Reformer skapar behov av samverkan

- Aktivitetskrav (exempelvis heltidsaktivering)
- Arbetsmarknadsinsatser
- Etableringsstöd
- Kompetensförsörjningsbehov

Heltidsaktivering

- att motivera till eller öka förmåga att ta ett arbete, påbörja en utbildning eller delta i andra insatser som har dessa syften
- att förbättra språkliga förutsättningar att ta ett arbete, påbörja en utbildning eller delta i andra insatser som har dessa syften
- att förbättra förutsättningar att söka arbete eller
- arbetsplatsförlagda aktiviteter (i kommuner, kommunala bolag, civilsamhällesorganisationer, regioner, myndigheter eller företag)

Finansiering av insatserna sker genom tillskott i det generella statsbidraget till landets kommuner. Det handlar om 1 miljard kronor för andra halvåret 2026, sedan 2 miljarder kronor årligen.

Heltidsaktivering på uppdrag av regering

Värden, styrningslogik & begrepp som skaver

Vem bjuder in till att mötas här?

Vi behöver hjälp! Skulle ni kunna?

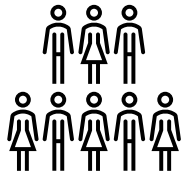
Kommuner

?

Heltidsaktiveringen

Det är **inte** reglerat i lagen *vem* som ska utföra aktiveringen eller hur den organiseras. Lagen säger bara **att** kommunen måste erbjuda den.

Studieförbund
Folkhögskolor

Nationella, regionala och kommunala aktörer

- Har växt fram genom myndighetsbeslut
- Styrs av statens myndighetsutövning
  - Arbetsförmedling och Länsstyrelse är statens förlängda arm
  - Regionala och kommunala aktörer förväntas verkställa beslut
- Värden förhandlas genom politiken och förändrar aktörernas uppdrag.

Folkbildningens värden (rötter)

- Det är skillnad på att växa fram ur folkrörelser än att bli till genom ett myndighetsbeslut.
- Folkbildningens värden (rötter): det som har burit folkbildningen genom 150 år av samhällsförändringar.
  - Värden tycks vara stabila
    - relationell
    - bildningsorienterad
    - holistiskt och humanistiskt orienterad
    - kritisk

Trestegsdesign för att fånga behov, respons och möjligheter

1. **Intervjuer med externa aktörer**
   - Aktörer från Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Samordningsförbund, regionens kompetensförsörjningsenheter och kommunala verksamheter (kultur och fritid, utbildning, arbetsmarknad och integration).
2. **Responsintervjuer med folkbildningsaktörer**
   - Chefer för samtliga studieförbund i regionen samt rektorer för fem folkhögskolor intervjuades.
3. **Utformning av case och workshop**
   - Resultaten från steg 1 och 2 integrerades i ett case och en workshop för att pröva möjliga samverkansformer (folkbildningsaktörerna).

Aktörernas behov och utmaningar

Kategori	Handlar om	Kännetecken
A. Pedagogiska behov	*Hur lärande behöver organiseras*	Relationer, små grupper, trygghet, erfarenhetsbaserat lärande
B. Psykosociala behov	*Vad måste vara på plats innan lärande är möjligt*	Hälsa, vardagsstruktur, myndighetskontakter
C. Systemrelaterade behov	*Hur organisationer fungerar (eller inte fungerar)*	Stuprör, glapp, mandat, samordning
D. Utbildningsrelaterade behov	*Hur utbildningssystemet är utformat*	Komvux-regler, kombinationsutbildningar, intagningskrav
E.Samverkansrelaterade behov	*Hur aktörer samarbetar*	IOP, partnerskap, relationer, gemensamma mål
F.Arbetsmarknadsrelaterade behov	*Hur arbetsmarknaden behöver organiseras för att målgruppen ska kunna delta; arbetsmarknadens strukturer och mottagningskapacitet*	Lågtröskelpraktik, deltid, arbetsprövning, arbetsplatser där man inte kan misslyckas, arbetsgivares mottagningsförmåga, minskade trösklar i kontakt med AF
G.Strukturella/geografiska hinder	*Yttre strukturella villkor som påverkar möjligheten att delta i arbete/utbildning*	Avstånd, brist på kollektivtrafik, lokal arbetsmarknadsstruktur, få branscher, krav på gymnasiekompetens
H.Attityd/motivationsrelaterade faktorer	*Värderingar, motivation och inställning till arbete, utbildning och pendling*	Arbetslivsattityder, generationsskillnader, ovilja att pendla eller ”offra tid”, livsval kopplade till arbete

Från skeptiskt bränd till hoppfullt prövande

- studieförbundens förhållningssätt till samverkan

Skeptiskt bränd

När ett par av informanterna relaterar till tidigare arbetsmarknadsinsatser blir det tydligt att skepsisen också är historiskt formad:

“*Vi byggde upp en jätteorganisation… och sen kom det inga deltagare… helt plötsligt hade vi minus fem miljoner.”*

Detta institutionella minne visar på en erfarenhet av att ha blivit lovad något som sedan inte levererades, med stora ekonomiska konsekvenser.

Prövande försiktighet

“Vi har ju kört Må bra med kultur… Att ha ett sammanhang att komma till. Få struktur i vardagen. Jag tänker att det skulle kunna bli ett koncept… men det kräver en ledare som får betalt.”

”[fritt och frivilligt] Man kan vara pragmatisk… själva pedagogiken bygger på demokratiska former… allas röster ska vara lika värda.”

Här finns en balans mellan att värna folkbildningens grundsyn och att anpassa sig till de krav som följer av samverkan med myndigheter.

Hoppfullt prövande

”Vi har haft något som heter Culture Camp [...] ihop med Stångåstaden [...] Det finns ett färdigt koncept som vi har jobbat med under loven [...] Men att kunna erbjuda någon person och ta lite, med stöttning då, planera för de här kulturkollona som ska vara då på loven. Några timmar i veckan så att det blir av. Och sen vara med i själva genomförandet och planering och allt det där”

Det ger uttryck för en syn på lärande som autentiskt och meningsfullt i betydelsen att det som erbjuds ska ligga i linje med personens egna drivkrafter.

Från tryggt förankrad → genom värdegrundad särart → till strategiskt orienterande

- folkhögskolornas förhållningssätt till samverkan

Tryggt förankrad: ”Det här kan vi – det gör vi redan.”

- små grupper och en trygg startfas
- daglig eller regelbunden närvaro för deltagare med fasta tider och kända personer
- mentorskap och kontinuerliga samtal
- stöd i vardagsstruktur och psykosocial stabilitet
- praktiska och estetiska lärprocesser som stärker motivation och självförtroende
- stödformer som integreras i gruppen
- kartläggning av styrkor, hinder och stödbehov i en verklig lärandemiljö
- förslag på nästa steg mot arbete, studier eller annan insats

Värdegrundad idégods

- ”Vi arbetar på ett annat sätt – relationellt, icke-stigmatiserande, med tid (levd tid och tillit).
- Exempel: ”Osynligt stöd”

Osynligt stöd

- **Inbyggt i vardagen** - gruppens sammansättning, internatets sociala struktur, vardagliga rutiner, pedagogernas närvaro, tvärprofessionella team.
- **Pedagogisk princip –** ett uttryck för att folkhögskolornas människosyn: att deltagare ska kunna utvecklas utan att pekas ut som avvikande eller utifrån en bristdiskurs.
- **Ett idéburet värde och praktik som kan vara svår att uppfatta för externa aktörer**
  - “Det som inom folkhögskolans logik är en medveten ickestigmatiserande pedagogik kan […] för en utomstående aktör […] tolkas som brist på struktur eller ansvar.

Strategiskt orienterande

- Vi behöver göra oss begripliga – och kanske kan vi vara en länk, men på våra villkor.

Begreppskrock?

- ”etablering”, ”heltidsaktivering” eller ”kompetensförsörjning” uttrycker - **styrningslogik**.
- Där kan det uppstå ett ”skav”.
- Nödvändighetberättelse (Schaffar, 2025)

Marknaden och demokratiarenan (Schaffar 2025)

- Allt oftare beskrivs utbildning som om den befinner sig på en marknad, inte i en demokratisk arena.
- ”Marknadsramen” (marknaden)
  - Frihet = konkurrens, individuella val, egenintresse. Frihet blir individens möjlighet att välja rätt, konkurrera och förbättra sin position.
  - Framtiden = något vi måste **anpassa oss till**. Framtiden framställs som given: arbetsmarknadens behov, kompetenskrav, matchning.
- ”Demokratiramen” (demokratiarenan)
  - Frihet = gemensamt handlande, ansvar, ömsesidighet. Frihet är relationell och en kollektiv förmåga att skapa något gemensamt.
  - Framtiden = något vi kan **gestalta tillsammans.** Framtiden är inte given – den är formbar. Utbildningens uppgift blir att stärka människors förmåga att förstå, påverka och förändra sina livsvillkor.

Schaffar (2025)

- Pedagogiken reduceras till att enbart “förbereda människor för arbetsmarknaden” istället för att stärka deras förmåga att tänka, agera och forma samhället.
- Det är en form av kidnappning: ramen bestämmer vad pedagogik får vara. Pedagogiken slutar fråga: Vad vill vi? och börjar fråga: Hur anpassar vi oss?
- När folkbildningen avstår från att tolka begreppen, att bidra med sin förståelse och att formulera sin hållning = lämnas tolkningsföreträdet till andra.

Att inte välja orden – men betydelsen

- När kommunen säger: ”Etablering handlar om att få människor i arbete ” kan folkbildningen svara: ”Vi tänker att etablering också handlar om att människor återfår sin handlingskraft, sitt omdöme och sin förmåga att vara delaktiga i samhället.”
- Detta är ett dialektiskt förhållningssätt: att erkänna den andres perspektiv och tillföra sitt eget. Två tillsynes motstridiga saker kan vara sanna samtidigt.

Rekommendationer

- Rekommendation 1: Nationell samordning av upphandlingsvillkor för civilsamhällessamverkan
- Rekommendation 2: Samverkansmodell mellan folkhögskola och studieförbund för heltidsaktivering
- Rekommendation 3: Sammanhållen aktivering i folkhögskolans pedagogiska miljö

Rekommendation 1: Nationell samordning av upphandlingsvillkor för civilsamhällessamverkan

Resultatet visar att studieförbund och folkhögskolor har svårt att samverka med andra aktörer under rimliga villkor. Tveksamheterna handlar inte om bristande förmåga att möta de behov som uttrycks, utan om strukturella villkor, framför allt finansieringsformer.

Rekommendation 1: Nationell samordning av upphandlingsvillkor för civilsamhällessamverkan

Inrätta en instans där upphandlingsvillkor som möjliggör samverkan mellan kommuner och civilsamhällets aktörer utformas av flera nationella aktörer.

Med uppdrag att utreda och integrera de olika inblandade aktörernas skilda uppdrag, förutsättningar, perspektiv och villkor i processen.
Rekommendationen är att instansen samlar Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), Offentligägda folkhögskolornas intresseorganisationer (OFI), Folkbildningsrådet, Studieförbundet i Samverkan och Arbetsförmedlingen.

Rekommendation 1: Nationell samordning av upphandlingsvillkor för civilsamhällessamverkan

Genom att samla dessa centrala aktörer i en gemensam instans med uppgift att ta fram ett nationellt ramverk för upphandlingsvillkor, skapas en arena för möjligheter till samverka.

Genom att sammanföra representanter för de olika aktörers perspektiv ökar möjligheten att utforma upphandlingsvillkor som är realistiska, jämlika och långsiktigt hållbara för samtliga inblandade parter.

Rekommendation 2: Samverkansmodell mellan folkhögskola och studieförbund för heltidsaktivering

Resultaten visar att studieförbunden har förutsättningar att möta aktivitetskravet genom tre kompletterande former av aktivitet:

- att erbjuda aktiviteter direkt till målgruppen
- att låta deltagare bli aktiva resurser i verksamheten
- att erbjuda distansverksamhet som ett eget spår eller i kombination med aktiviteter på plats

Rekommendation 2: Samverkansmodell mellan folkhögskola och studieförbund för heltidsaktivering

Rekommendationen är därför att kommuner, där det är organisatoriskt möjligt, upphandlar heltidsaktivering där folkhögskolan är huvudaktör och studieförbunden utgör en kompletterande part.

I denna modell ansvarar folkhögskolan för den sammanhållna strukturen, lokalerna och den kontinuerliga pedagogiska miljön, medan studieförbunden bidrar med motivationsstärkande aktiviteter, kulturinslag, lågtröskelverksamhet och distansspår.

Rekommendation 3: Sammanhållen aktivering i folkhögskolans pedagogiska miljö

Den tredje **rekommendationen** är därför att kommuner upphandlar sammanhållna aktiveringsspår på folkhögskola för deltagare som behöver en aktiveringsmiljö där progressionen kan anpassas över tid. I denna modell bör insatsen utformas inom ramen för folkhögskolans befintliga personal, lokaler och pedagogiska miljöer.

Rekommendation 3: Sammanhållen aktivering i folkhögskolans pedagogiska miljö

Upplägget bör fokusera följande förutsättningar för deltagaren:

- små grupper och en trygg startfas
- daglig eller regelbunden närvaro för deltagare med fasta tider och kända personer
- mentorskap och kontinuerliga samtal
- stöd i vardagsstruktur och psykosocial stabilitet
- praktiska och estetiska lärprocesser som stärker motivation och självförtroende
- stödformer som integreras i gruppen
- kartläggning av styrkor, hinder och stödbehov i en verklig lärandemiljö
- förslag på nästa steg mot arbete, studier eller annan insats